

**АНДРАГОГ – СОЦІАЛЬНИЙ ПОСЕРЕДНИК В
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ**

*Лариса Лук'янова,
доктор педагогічних наук, доцент, старший науковий
співробітник відділу андрагогіки Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
(м. Київ)*

У статті обґрунтовано визначення дефініції «андрагог»; проаналізовано зміст андрагогічної діяльності, а також розкрито сутнісні особливості андрагогічної підготовки, її мету (створення певних умов для реалізації потреб конкретних груп фахівців) і результат (готовність до андрагогічної діяльності). Автор називає провідні ролі педагога-андрагога (вчитель, гід, фасилітатор, тренер), які є взаємопов'язаними, взаємодоповнюваними і взаємозалежними та обґрунтовує компетенції (методологічна, андрагогічна, предметно-методична, особистісна і комунікативна), необхідні для виконання цих ролей.

Ключові слова: андрагог, освіта дорослих, андрагогічна підготовка, педагогічний персонал.

Освіта дорослих дедалі більше впливає на встановленні гармонійних взаємовідносин між суспільством й особистістю як невід'ємне право людини, зумовлене соціальною необхідністю сучасного соціуму.

На зламі століть сформувалося усвідомлення, що освіта дорослих вимагає ґрунтовної концептуалізації, оскільки, не зважаючи на існування певних концепцій вона ще не стала предметом спеціального осмислення, хоча має свою суттєву відмінність, що складається з багатьох чинників [4, с. 37-42]. Одним із найбільш вагомих серед шеругу цих чинників є, на наше

переконання, особистість педагогічного персоналу, який працює з дорослою аудиторією. У цьому сенсі знаходимо суголосну думку у російського вченого С. Змейова, з огляду якого, освіта дорослих потребує не тільки відповідної теорії і практики навчання, але й і спеціально підготовлених викладацьких кадрів [2], які на високому рівні здатні задовольнити потребу дорослих у знаннях.

Слід підкреслити, ще у 70-х роках ХХ ст. питання освіти дорослих набули особливої вагомості на міжнародних конференціях, де наголошувалося на необхідності створення ефективних умов і можливостей для підготовки викладачів до навчання дорослих [7, с. 1482]. Таким чином, разом із усвідомленням значущості проблем освіти дорослих, що надає підстави для виокремлення цього освітнього напрямку у самостійну галузь наукового знання, разом із його поглибленням і розширенням усе більше загострюється проблема підготовки фахівців, які працюють з дорослими (викладачів-андрагогів системи освіти дорослих: ті, хто працює у закладах і установах, де відбувається перепідготовка, підвищення кваліфікації, внутрішньофірмове, корпоративне навчання, навчання людей третього віку та ін.).

Зазначимо, ще у 1972 році постановою ЮНЕСКО визначено, що підготовці фахівців для роботи з дорослими має надаватися особлива увага. На підкріплення цієї думки було прийнято рішення: 1) скласти програми для підготовки вчителів за спеціальністю «освіта дорослих»; 2) до програм підготовки вчителів, бібліотекарів та інших працівників освіти включити навчальну дисципліну «освіта дорослих»; 3) провести семінари та практичні заняття для викладачів дорослих; 4) використовувати засоби масової інформації та інші форми дистанційного навчання для підготовки відповідних викладачів [7]. У Рекомендаціях ЮНЕСКО щодо розвитку освіти дорослих, ще у 1976 році зазначалося, що «підготовка викладачів до навчання дорослих повинна передбачати знання з теорії освіти дорослих, розуміння та особистісне ставлення до предмету, певні професійні уміння. У

разі взаємодії цих складових підготовка повинна забезпечити формування дійсних практичних умінь з навчання дорослих слухачів» [9, с. 18]. Загалом напрями розвитку освіти дорослих передбачають беззаперечну пріоритетність підготовки відповідного персоналу: 1) професійна підготовка викладачів повинна відображати сформовані практичні уміння з навчання дорослих; 2) принципи підготовки викладачів до навчання дорослих відображають реалізацію таких положень: співпраця з колегами; добровільне навчання; мінімальна кількість екзаменів, оцінок, акредитацій; доступність; потреба «змінити самого себе» [7].

Оскільки освіта дорослих ніколи не буває нейтральною, відтак і фахівці, які працюють у цій сфері не можуть працювати відсторонюючись від суспільно-економічних змін, потреб суспільства, вимог ринку праці та ін. Вони надають знання, організують навчання і заохочують до нього, базуючись на соціальній, політичній, культурній ситуації та пріоритетах соціуму загалом та конкретній країні, окрема. У зарубіжних публікаціях наголошується, що «педагоги-андрагоги відкриті для спілкування, відповідають за розвиток особистості та соціальне втручання. Участь у навчанні дорослих означає взаємодію, що базується на демократичних цінностях використання свободи з відповідальністю, на толерантності та солідарності. Педагоги дорослих мають допомагати виявити і цінувати освітній потенціал у різноманітних соціальних практиках» [8].

Викладач-андрагог – другий суб'єкт процесу навчання дорослих, в якому надзвичайно велику роль відіграє рівень його професійної підготовки. У цьому сенсі слід наголосити, якісна відмінність функцій андрагога фіксується у нових термінах, що підкреслюють цей вид діяльності. Наприклад, тьютор – забезпечує супровід індивідуальної освітньої програми в системі підвищення кваліфікації; фасилітатор, полегшує процес доручення дорослої людини до знань; модератор – виконує функції консультанта, який допомагає групі дорослих ефективно використовувати свої внутрішні ресурси для розв'язання актуальних (життєвих і професійних) проблем.

І все ж таки, хто такий андрагог? Вважаємо, що доречним є таке визначення. Андрагог – це фахівець, який професійно займається організацією навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, проте у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції. Зокрема, надає допомогу у відновленні мотивації до навчальної і професійної діяльності, володіє змістом як андрагогічної, так і професійної діяльності тих, хто навчається, а також методологією андрагогічного супроводу самоосвіти дорослих. Андрагог працює з дорослими у різних напрямках формальної, неформальної, інформальної освіти, «веде» його не тільки до розв’язання конкретних завдань, але й до критичного осмислення реальності, свідомого розширення партнерських зв’язків у цивілізованому суспільстві, діалогу цінностей і культур світового освітнього простору, до толерантності і «конституційного патріотизму». Загалом за С. Вершловським, андрагог виконує три ролі: лікаря-психотерапевта, експерта, консультанта»[1].

Надзвичайно велику роль в ефективності навчального процесу відіграють принципи діяльності андрагога. Провідними з яких, на нашу думку, є визнання освіти дорослих одним із найбільш важливих чинників розвитку особистості, суспільства, держави; установка на реалізацію особистісно-но-центрованого підходу в роботі з дорослими, що припускає право дорослого на самостійний вибір цілей, цінностей і способів освітньої діяльності; орієнтація на організацію освітнього процесу з урахуванням віку, життєвого і професійного досвіду учнів; співпраця і партнерство як спосіб взаємодії в освітньому процесі; установка на взаємообмін, взаємозбагачення у процесі взаємодії та освітньої діяльності; орієнтація на підтримку й розвиток дорослих, саморегуляцію їх діяльності (самостійності, самоосвіти, самопрогнозування); вибір способів навчання (інформаційний, проблемний, соціально-рольовий, пошуковий, програмований), адекватних поставленим завданням та особливостям контингенту; установка на задоволення потреби дорослих в теоретико-практичних знаннях і навичках.

Отже, професійна діяльність педагога-андрагога полягає у навчанні, консультуванні, наданні соціальної допомоги та виконанні організаційно-управлінських функцій у середовищі дорослих людей. Загалом виконання цих функцій передбачає підвищення андрагогічної компетентності, яка, за твердженням С. Вершловського, охоплює розуміння особливостей освіти дорослої людини; знання особливостей дорослого як суб'єкта освітньої діяльності; володіння освітніми технологіями, адекватними особливостям позиції дорослого учня; здатність до взаємодії, заснованій на партнерській участі [7].

Водночас, слід зазначити, фахівці, які надають освітні послуги дорослим в Україні, переважно не мають спеціальної андрагогічної підготовки. У кращому разі це викладачі вищих навчальних закладів, але як правило, це особи, які мають педагогічну освіту, проте без відповідного професійного спрямування, або практики, які не мають спеціальної педагогічної підготовки. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне організувати систематичну перепідготовку і підвищення кваліфікації, а також післядипломну освіту для фахівців-андрагогів різних напрямів і рівнів.

Окремі положення такої підготовки розроблені і використовуються в таких країнах, як Швеція, Фінляндія, Данія, Франція, де освіта дорослих визначається одним із пріоритетних напрямів, що передбачає збагачення теоретичної бази, реалізацію інноваційних технологій навчання.

Загалом андрагогічна підготовка – це сукупність наперед запланованих і розроблених заходів навчання й виховання майбутнього фахівця з організації навчальної діяльності дорослих. У цьому процесі надзвичайно важливо ураховувати різні групи андрагогів, про що ми неодноразово наголошували у попередніх публікаціях [5, с. 8]. Тут доцільно погодитися з О. Кукуєвим, на думку якого, андрагогічна підготовка – це цілеспрямований, поетапний, модельований, системний процес навчання, що спирається на андрагогічні принципи й технології, метою якого є створення певних умов

для реалізації потреб конкретних груп фахівців, а результатом – наявність готовності до андрагогічної діяльності [3, с.359-367].

Аналіз праць російських (М. Громкова, С. Вершловский, М. Громкова, О. Кукуєв, О. Марон; В. Онушкін, В. Подобєд, С. Сухобская та ін.), а також інших зарубіжних дослідників (Р. Пейдж, Л. Ферроу, М. Ноулз, А. Роджерс, Дж. Гоулд, М. Френсис, С. Брукфілд, П. Джарвис, П. Скейлз, І. Хильє та ін.) дав підстави для виокремлення професійних компетенцій педагога-андрагога, організатора навчального процесу освіти дорослих, які у нашому розумінні мають таку ієрархічність (рис.1):

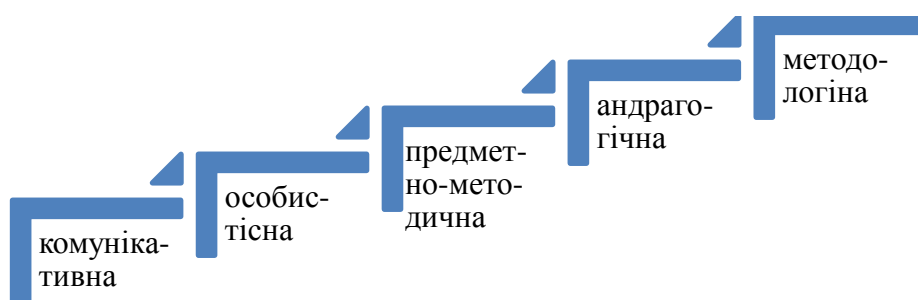

Рис.1. Професійні компетенції педагога-андрагога

1) методологічна (ставлення до навчання-учіння як науки і мистецтва одночасно);

2) андрагогічна (знання андрагогічних принципів, використання життєвого досвіду в процесі навчання; розвиток у дорослої аудиторії навичок самоосвіти і мотивації до навчання, здатність навчати з урахуванням стрімких змін у швидкозмінюваному навколишньому середовищі; інтегрування теорії і практики навчального предмета, уміння визначати його роль в системі знань дорослої людини);

3) предметно-методична (високий рівень навичок навчання, організації процесу учіння, навички оцінювання результатів навчання-учіння);

4) особистісна (рівноправність з усіма учасниками навчального процесу, розуміння, підтримка, орієнтація на успіх, відданість справі, терпимість, тактовність, енергійність, спрямованість на розвиток мотивації тих, хто навчається);

5) комунікативна (уміння спілкуватися з дорослою аудиторією, активне слухання).

Названі компетенції вимагаються для виконання провідних ролей педагога-андрагога, які є взаємопов'язаними, взаємодоповнюваними і взаємозалежними (рис. 2).

Рис.2. Провідні ролі педагога-андрагога

Вчитель – роль базується на ключовому слові «знання» і означає, що організатор навчання-учіння поводить як експерт, завдання якого передавання знань, тобто він – медіатор знань. Основне завдання – створити позитивне навчальне середовище, яке підтримує формування учнів, націлених на себе. Гід – роль базується на ключовому слові «органіація» і означає, що відбувається ознайомлення інших з новими можливостями розвитку і його перспективами. Завдання цієї ролі – орієнтувати учнів працювати не лише з метою досягнення кінцевого результату, але і на сам процес. Для цього педагоги дорослих шукають способи заохочення внутрішньої мотивації учнів. Фасилітатор – ключове слово цієї ролі – «ставлення» й означає, що робота в групах здійснюється ефективно, організатор навчання дбайливо допомагає кожному знайти своє місце і роль в мережі відносин. Тренер – ключове слово – «навички». Означає, що той, хто навчає може впливати на формування особистості учня, змушуючи і

забезпечуючи учня необхідними навичками, необхідними для самореалізації [8].

Андрагог та його соціальну роль у суспільстві не можна брати до уваги тільки з позиції реальної потреби життя, оскільки мова йде про виконання специфічних функцій або ролей, а не про професійно підготовлених фахівців, які володіють відповідними компетенціями. Ми поділяємо думку російської вченої Г. Сухобської про те, що «андрагог» це не професія, як і «педагог». Це узагальнена назва різних інформаційно-освітніх ролей. Якщо у центральну позицію посідає процес навчання, тоді це «вчитель», «викладач», якщо мова йде про формування духовно-моральної сфери особистості, а також форми людської поведінки, це – вихователь, якщо консультування для самонавчання – «тьютор», «консультант» і т.д. Існує багато таких функціональних ролей: наставник на виробництві і коуч, майстер або педагог професійного навчання, тренер, модератор і т.д. [6]

Для виконання цих ролей фахівець, який працює в сфері освіти дорослих повинен мати сукупність знань, що становлять основу його підготовки:

1) методологічні знання (уможливлюють формулювання цілей навчання дорослої аудиторії, адаптування цілей і програм навчання для вимог і потреб дорослих учнів);

2) психолого-педагогічні знання про дорослу людину (особливості віку і психофізіологічні можливості дорослої людини; урахування і використання життєвого досвіду; створення комфортних умов навчання; вміння мотивувати дорослих на навчання та самонавчання);

3) загальнокультурні знання і вміння (обізнаність про швидкоплинні зміни у сучасному світі; власне ставлення до цих змін; усвідомлення і шанування демократичних цінностей, здатність змінюватися, удосконалюватися, розвиватися);

4) теоретико-технологічні знання щодо активних методів і форм навчання дорослих (тренінги, ділові ігри, дискусії, аналіз ситуацій, конференції, майстерні тощо), а також доцільне використання їх на практиці

5) методичні знання (ефективне передавання знань; використання технологій і методів навчання, фасилітативний характер навчання-учіння, індивідуалізація навчання; різноманітні способи оцінювання знань);

6) практико-технологічні знання й організаторські уміння щодо створення оптимальних умов ефективної групової роботи;

7) проектувальні знання і вміння (проектування процесу навчання; теоретичне обґрунтування програми розвитку дорослого учня, діагностування потенційних можливостей і потреб дорослої особистості, яка навчається).

Підсумовуючи вищевикладене, наголосимо відсутність системи підготовки фахівців з освіти дорослих привело до того, що нині, андрагогічна підготовка таких фахівців, які працюють в установах, організаціях і підприємствах, де здійснюється професійне навчання, підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації, інституціонально практично не оформлена, не має ні юридичного, ні теоретичного, ні методичного супроводу. Натомість соціальна потреба у таких фахівцях – андрагогах швидко зростає. Отже, необхідно визначити перелік і закріпити в юридичних нормах функціональні обов'язки фахівців, зайнятих у сфері освіти дорослих, у тому числі викладачів ВНЗ, а також закладів післядипломної освіти, консультантів, тьюторів, адміністраторів, управлінців, соціальних працівників, працівників корекційних установ і закладів.

Література:

1. Вершловский С. Образование взрослых в России: вопросы теории : [Електронний ресурс] : режим доступу 17.08. 2013 < <http://www.znanie.org/docs/Versh1.htm> > Загол. з екрану. – мова рос.

2. Змеев С.И. Андрогогика: теоретические основы обучения взрослых / С.И.Змеев: Ин-т общего образов. - М.: ИОО МО РФ.1999. - 215 с.
3. Кукуев А.И. Андрагогическая подготовка педагогов в системе вузовского и постдипломного образования в контексте стратегии развития российского образования в XXI веке / А.И. Кукуев // Методологическая сфера образования: современные научные подходы. Монография. Под ред. Е.В. Бондаревской. – Ростов-на-Дону : «Булат», 2007. – С. 349-407.
4. Кукуев А.И. О становлении образования взрослых в России. [Текст] / А.И. Кукуев // Психология и педагогика. (Рецензируемый журнал) – Таганрог : Из-во ТРТУ, 2006. – № 14 (69). – С. 37-42.
5. Лук'янова Л. Історико-теоретичні аспекти підготовки андрагогів у Польщі / Л. Лук'янова // Професійна порівняльна педагогіка. – № 1 (5), 2013 : наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – С. 7-15.
6. Сухобская Г.С., Шадрина Т.В. Андрагогическая направленность профессионально-педагогического образования : социокультурные предпосылки [Электронный ресурс] : режим доступа 01.08. 2013 <<http://ext.spb.ru/index.php/2011-03-29-09-03-14/108-custom-person> > Загол. з екрану. – мова рос.
7. Global Studies Encyclopedia / [edited by Ph. D., Professor I. I. Mazour, Ph. D., Professor A. N. Chumakov, Ph. D., Professor W. C. Gay Guthrie, James W. Encyclopedia of education. Vol. 4 / James W. Guthrie // Thomson, Gale. – New York, 2003. – 1524 p.
8. Towards becoming a good adult educator: Recourse Book for Adult Educators: edited by T.Jääger J. Irons // Project «A Good Adult Educator in Europe». – No 114092. – СР. – 2006. – 64 p.
9. UNESCO. General Conference, 19th Session Report. – Nairobi : UNESCO, 1976. – 21 p.

Лариса Лукьянова

**АНДРАГОГ – СОЦИАЛЬНЫЙ ПОСРЕДНИК В
ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ
ВЗРОСЛОГО ЧЕЛОВЕКА**

В статье обоснована дефиниция «андрагог», проанализировано содержание андрагогической деятельности, а также раскрыты сущностные особенности андрагогической подготовки, ее цель (создание определенных условий для реализации потребностей конкретных групп специалистов) и результат (готовность к андрагогической деятельности). Автор раскрывает ведущие роли педагога-андрагога (учитель, гид, фасилитатор, тренер), которые по сути являются взаимосвязанными, взаимодополняемыми и обосновывает компетенции, необходимые для выполнения этих ролей.

Ключевые слова: андрагог, образование взрослых, андрагогическая подготовка, педагогический персонал.

Larysa Lukyanova

**ANDRAGOG AS A SOCIAL MEDIATOR IN INFORMATION AND
EDUCATIONAL PROCESSES OF AN ADULT**

The concept of "andragog" is defined in the article. The andragogical activity content, the essential features of andragogical training, its purpose (creation certain conditions for the realization of specific professional groups needs) and result (readiness to andragogical activity) are revealed. The interconnected and interdependent leading roles of adult teacher (teacher, guide, facilitator, coach) are presented. The competencies (methodological, andragogical, subject and methodological, personal and communicational) necessary for the fulfilling of these roles are justified.

Keywords: andragog, adult education, andragogical training, teaching staff.